

KRIMINĀLPROCESA ATJAUNOŠANA SAKARĀ AR JAUNATKLĀTIEM APSTĀKĻIEM – AKTUĀLĀS PROBLĒMAS

RENEWAL OF CRIMINAL PROCEEDINGS IN CONNECTION WITH NEWLY DISCLOSED CIRCUMSTANCES – CURRENT PROBLEMS

Armands Smans, *Mg. iur.*

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes doktorants

Summary

The renewal of criminal proceedings in connection with newly disclosed circumstances is one of the exceptions to the principle of *res judicata*, according to which no one has the right to review the final decision in order to achieve a new trial. The actual practical problems associated with renewal of criminal proceedings in connection with newly disclosed circumstances are analyzed in this scientific paper. The scientific paper addresses four major issues of concern – official, who directs the proceedings for investigation of newly disclosed circumstances; the duty of a public prosecutor to carry out the investigation of newly disclosed circumstances; procedure in cases when criminal proceedings have been renewed in relation to newly disclosed circumstances and the question of suspension of the execution of rulings. The author also expresses his opinion regarding the proper application of the norms contained in Chapter 62 of Criminal Procedure Law.

Atslēgvārdi: kriminālprocess, jaunatklātie apstākļi, kriminālprocesa atjaunošana, kriminālprocesa atjaunošana sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem

Keywords: criminal proceedings, newly disclosed circumstances, renewal of criminal proceedings, renewal of criminal proceedings in connection with newly disclosed circumstances

Ievads

Tiesībām kā jābūtības kategorijai ir jābūt taisnīgām interešu konfliktu risinātājām,¹ taču tiesību pastāvēšana pati par sevi vēl nenodrošina taisnīgas tiesiskas sistēmas funkcionēšanu. Lai tiesības kā jābūtības kategoriju varētu pārverst esībā, ir nepieciešamas funkcionēt spējīgas, tautas leģitimētas un atzītas

¹ Cipeliuss R. Tiesību būtība. Rīga: Latvijas Universitāte, 2001, 57. lpp.

institūcijas – likumdevējs (lat. val. – *legis latio*), izpildvara (lat. val. – *legis executio*) un tiesa (lat. val. – *iustitia*).²

Likuma “Par tiesu varu”³ 16. panta ceturtajā daļā noteikts, ka tiesas spriedumam, kas stājies likumīgā spēkā, ir likuma spēks, visiem tas ir obligāts, un pret to jāizturas ar tādu pašu cieņu kā pret likumu. Šāda kārtība nodrošina sabiedrības uzticēšanos tiesu pieņemtajiem nolēmumiem un vienlaikus noder par instrumentu tiesiskās noteiktības nodrošināšanai – sabiedrība ir ieinteresēta, lai tiesas izlemtu strīdus tiesiskās attiecības galīgi, skaidri nosakot šo tiesisko attiecību dalībnieku tiesības un pienākumus, kā arī lai tiesas radītais tiesisko attiecību noregulējums būtu stabils un respektējams gan no valsts, gan indivīdu puses.

Ievērojot minēto, gadījumi, kad tiesas nolēmumā, kas ir stājies likumīgā spēkā, ietvertais tiesisko attiecību noregulējums tiek atcelts vai mainīts, vispārīgi nebūtu pieļaujami, jo tie apdraud tiesas nolēmumu autoritatīvo spēku. Vēl no romiešu tiesībām ir pazīstams *res judicata* (latv. val. – “izlemta lieta”) princips, kas noteic, ka vienreiz jau izskatīts jautājums nevar tikt pārskatīts no jauna.⁴ Satversmes tiesa ir skaidrojusi, ka saskaņā ar *res judicata* principu nevienam nav tiesību uz galīga un spēkā esoša sprieduma pārskatīšanu, lai panāktu atkārtotu lietas izspriešanu.⁵

Tai pašā laikā *res judicata* princips var nonākt pretrunā ar citām demokrātiskā un tiesiskā valstī atzītām vērtībām. Proti, ir svarīgi, lai tiesisko attiecību noregulējums būtu ne vien galīgs un stabils, bet arī taisnīgs. Upurēšana ar taisnīgumu noteiktības labad nevar tikt atzīta par demokrātiskas un tiesiskas valsts idejai atbilstošu. Ievērojot minēto, ir iespējami gadījumi, kad tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanas labad ir jāatjauno tiesvedība lietā, kurā jau pieņemts galīgs nolēmums.⁶ Šādi gadījumi ir atzīstami par izņēmumu no *res judicata* principa.

Gadījumi, kad ir pieļaujama spēkā esošu krimināllietās pieņemto nolēmumu jauna izskatīšana, ir izsmeloši reglamentēti Kriminālprocesa likuma⁷ trīspadsmitajā sadaļā. Proti, atjaunot kriminālprocesu, kurā ir spēkā stājies tiesas spriedums vai lēmums, vai prokurora priekšraksts par sodu, var sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem (Kriminālprocesa likuma 62. nodaļas kārtībā), kā arī spēkā esošo nolēmumu jauna izskatīšana atsevišķos gadījumos ir pieļaujama sakarā ar materiālo vai procesuālo likuma normu būtisku pārkāpumu (Kriminālprocesa likuma 63. nodaļas kārtībā).

Šajā rakstā apskatītas aktuālās problēmas, kas ir apzinātas praksē, analizējot lietas sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem. Rakstā nav vispārīgi apskatīta kārtība, kādā kriminālprocess ir atjaunojams sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem, kā arī nav analizēta pašu jaunatklāto apstākļu izpratne. Tāpēc lasītājiem bez atbilstošām priekšzināšanām šeit analizēto problēmjautājumu pilnīgākai uztverei vispirms ir ieteicams iepazīties ar Kriminālprocesa likuma 62. nodaļā ietvertajām normām. Rakstā autors koncentrēti pievēršas četriem konkrētiem problēmjautājumiem,

² Neimanis J. Latvijas Republikas Satversmes 82. panta komentārs. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013, 31. lpp.

³ Par tiesu varu: LV likums. Pieņemts 15.12.1992. [18.04.2019. red.].

⁴ Groussot X., Minsenn T. Res Judicata in the court of justice case-law: Balancing legal certainty with legality? European Constitutional Law Review, 2007, 3 (3), p. 387.

⁵ Satversmes tiesas 09.01.2014. spriedums lietā Nr. 2013-08-01, 7. un 17.3. p., Satversmes tiesas 29.04.2016. spriedums lietā Nr. 2015-19-01, 12.2. p.

⁶ Satversmes tiesas 29.04.2016. spriedums lietā Nr. 2015-19-01, 12.3. p.

⁷ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [18.04.2019. red.].

par kārtību, kādā ierosināma procedūra – kriminālprocesa atjaunošana sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem –, kā arī ar jaunatklātiem apstākļiem saistītu lietu izskatīšanai, un sniedz savu redzējumu par Kriminālprocesa likuma 62. nodaļas normu atbilstošu piemērošanu praksē.

1. Amatpersona, kas veic procesu jaunatklāto apstākļu izmeklēšanai

Pirmais problēmjaudājums, kas apskatīts šajā rakstā, ir jautājums par amatpersonu, kura veic procesu jaunatklāto apstākļu izmeklēšanai.

Lai izvērtētu, vai ir pamats lemt par tāda nolēmuma atcelšanu, kas stājies spēkā kriminālprocesā, ir jāpārbauda pieteikums par jaunatklātiem apstākļiem vai informācija, kas iegūta cita kriminālprocesa gaitā (ieteikuma neesamības gadījumā).

No Kriminālprocesa likuma 657. panta ceturtais, piektās, sestās un septītās daļas izriet, ka šī pārbaude ir veicama vairākos posmos.

- Vispirms ir jāpārbauda, vai pieteikums par jaunatklātiem apstākļiem atbilst formālajām prasībām, kas ir noteiktas Kriminālprocesa likuma 657. panta trešajā daļā, un vai pieteikuma saturs attiecībā uz jau izskatītā pieteikumā norādītajiem jaunatklātajiem apstākļiem pēc būtības nav mainījies. Gadījumā, ja pieteikums neiztur šo pārbaudes posmu, atbilstoši Kriminālprocesa likuma 657. panta ceturtajai daļai ir pieņemams nepārsūdzams lēmums par pieteikuma atstāšanu bez izskatīšanas.
- Gadījumā, ja pirmais pārbaudes posms ir izturēts vai pārbaudāmā informācija iegūta cita kriminālprocesa gaitā (ieteikuma neesamības gadījumā), atbilstoši Kriminālprocesa likuma 657. panta piektajai daļai ir pieņemams lēmums rezolūcijas veidā par procesa uzsākšanu jaunatklātu apstākļu izmeklēšanai un veicama izmeklēšana, ievērojot Kriminālprocesa likuma noteikumus par pirmstiesas kriminālprocesu.
- Procesā jaunatklātu apstākļu izmeklēšanai ir jānoskaidro, vai pastāv pamats lemt par tāda nolēmuma atcelšanu, kas stājies spēkā kriminālprocesā (par šī pārbaudes posma būtību sk. raksta trešo sadaļu). Atkarībā no izmeklēšanas rezultātiem pieņemams vai nu lēmums, ka pieteikums kopā ar krimināllietu un materiāliem, kas iegūti, izmeklējot jaunatklātos apstākļus, jānodod izskatīšanai Augstākajai tiesai, bet, ja personai bijis piemērots prokurora priekšraksts par sodu, – Ģenerālprokuratūrai, vai arī motivēts lēmums par pieteikuma noraidīšanu. Pirmajā gadījumā lēmums nav pārsūdzams, otrajā gadījumā – pārsūdzams rajona (pilsētas) tiesā, bet, ja personai bijis piemērots prokurora priekšraksts par sodu, – amatā augstākam prokuroram.

Līdz 2017. gada 26. aprīlim Kriminālprocesa likuma 657. panta pirmā, trešā un piektā daļa pieļāva iespēju, ka prokurors, kurš kriminālprocesā veicis izmeklēšanas darbības, izmeklēšanas uzraudzību, kriminālvajāšanu vai uzturējis valsts apsūdzību, veic iepriekš aprakstīto pārbaudi, tai skaitā procesu jaunatklāto apstākļu izmeklēšanai. Arī praksē pārbaude bieži tika uzticēta tieši prokuroram, kurš jau iepriekš ir piedalījies kriminālprocesā. Tāpat Kriminālprocesa likuma 657. panta piektajā daļā bija paredzēts, ka prokurora lēmums atteikties atjaunot kriminālprocesu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem pārsūdzams amatā augstākam prokuroram, kura lēmums vairs nebija pārsūdzams.

No vienas puses, šādai kārtībai varēja saskatīt zināmas priekšrocības. Proti, prokurors, kurš jau iepriekš ir piedalījies kriminālprocesā, labi pārzina gan krimināllietas materiālus, gan krimināllietā pieņemtos nolēmumus un to motivāciju, tāpēc pārbaude objektīvi varētu noritēt ātrāk un efektīvāk. Taču, no otras puses, šī šķietamā priekšrocība var ievērojami mazināt pārbaudes objektivitāti, ja prokurors nevar pilnībā abstrahēties no savas iepriekšējās procesuālās pozīcijas (piemēram, ja iepriekš prokurors ir bijis pārliecināts par personas vainīgumu, bet ziņas par jaunatklātajiem apstākļiem liecina par pretējo). Praksē tika konstatēta arī neatbilstoša tiesību normu piemērošana no prokuroru puses. Proti, Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir skatījusi lietas, kas ierosinātas pret Latviju sakarā ar to, ka izmantoti ar nelikumīgām metodēm iegūti pierādījumi. Vairākās lietās (piemēram, “Cēsnieks pret Latviju”, “Viktors Jeronovičs pret Latviju”) Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir pieņēmusi nolēmumus un konstatējusi tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpumu, bet Latvijas Republikas prokuratūra atsevišķos gadījumos ir atteikusies atjaunot kriminālprocesu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem, neņemot vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas procesā izdarītos secinājumus.⁸

2015. gada 6. augustā Satversmes tiesas 2. kolēģija ierosināja lietu “Par Kriminālprocesa likuma 657. panta pirmās, trešās un piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”.⁹ Pieteikuma iesniedzēji apstrīdētajās normās noteiktajā kārtībā iesniedza pieteikumu par kriminālprocesa atjaunošanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas prokuratūras virsprokurora vietniece pieņēma lēmumu, ar kuru pieteikumu noraidīja. Pieteikuma iesniedzēji minēto lēmumu pārsūdzēja amatā augstākam prokuroram. Savukārt Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas prokuratūras virsprokurors atteicās atjaunot kriminālprocesu, norādot, ka kriminālprocesa atjaunošanai sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem nav pamata. Pēc pieteikuma iesniedzēju ieskata, apstrīdētās normas nepamatoti ierobežojot tiem Satversmē noteiktās tiesības uz taisnīgu tiesu, jo personas pieteikumu par jaunatklātiem apstākļiem izskata prokurors pēc sākotnējā kriminālprocesa izskatīšanas vietas, un tas var būt arī prokurors, kurš kriminālprocesā veicis izmeklēšanas darbības, izmeklēšanas uzraudzību, kriminālvajāšanu vai uzturējis valsts apsūdzību, un personai nav tiesību pārsūdzēt tiesā prokurora atteikumu atjaunot kriminālprocesu.¹⁰

Satversmes tiesa, izskatot minēto lietu, ir atzinusi: “Ja prokurors iepriekš ir veicis izmeklēšanas darbības vai uzturējis valsts apsūdzību kriminālprocesā, tad viņš ir sniedzis vērtējumu un paudis viedokli arī par apsūdzības pamatotību. Tāpēc var rasties pamatotas šaubas, ka viņš savu viedokli nemainīs arī tad, kad izskatīs pieteikumu par jaunatklātiem apstākļiem vai personas sūdzību par lēmumu, ar kuru atteikta kriminālprocesa atjaunošana sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem,

⁸ Satversmes tiesas tiesnešu Sanitas Osipovas un Inetas Ziemeles atsevišķās domas lietā Nr. 2015-19-01 “Par Kriminālprocesa likuma 657. panta pirmās, trešās un piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2015/08/2015-19-01_Atseviskas_domas.pdf [aplūkots 22.03.2019.].

⁹ Satversmes tiesas 2. kolēģijas 06.08.2015. lēmums par lietas ierosināšanu. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2015-19-01_Lemums_ierosinasana.pdf [aplūkots 22.03.2019.].

¹⁰ Kārtība, kādā ierosināma procedūra – kriminālprocesa atjaunošana sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem –, neatbilst Satversmei. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/press-release/kartiba-kada-ierosinama-procedura-kriminalprocesa-atjaunosana-sakara-ar-jaunatklatiem-apstakliem-neatbilst-satversmei/> [aplūkots 22.03.2019.].

proti, izlemjot jautājumu par kriminālprocesa atjaunošanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem. Tādējādi var rasties pamatotas šaubas par prokurora neitralitāti.¹¹ Satversmes tiesa atzina Kriminālprocesa likuma 657. panta pirmo, trešo un piekto daļu, ciktāl tās pieļauj to, ka prokurors, kurš kriminālprocesā veicis izmeklēšanas darbības, izmeklēšanas uzraudzību, kriminālvajāšanu vai uzturējis valsts apsūdzību, izlemj jautājumu par šā kriminālprocesa atjaunošanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem, par neatbilstošām Satversmes 92. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošām no 2017. gada 1. janvāra.

Reaģējot uz šo Satversmes tiesas spriedumu, likumdevējs ir izstrādājis jaunu regulējumu, kas stājas spēkā 2017. gada 26. aprīlī. Pašlaik Kriminālprocesa likuma 657. panta otrajā daļā *expressis verbis* paredzēts, ka procesu jaunatklātu apstākļu izmeklēšanai nedrīkst veikt prokurors, kurš kriminālprocesā veicis izmeklēšanas darbības, izmeklēšanas uzraudzību, kriminālvajāšanu vai piedalījies krimināllietas izskatīšanā kādā no tiesu instancēm. Turklāt Kriminālprocesa likuma 657. panta septītajā daļā tika paredzēta iespēja prokurora lēmumu pārsūdzēt rajona (pilsētas) tiesā (ja tiek lemts jautājums par to, vai atcelt spēkā stājušos tiesas nolēmumu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem). Tādējādi tika nodrošināta kārtības, kādā ierosināma procedūra – kriminālprocesa atjaunošana sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem –, atbilstība Satversmei.

2. Prokurora pienākums veikt procesu jaunatklātu apstākļu izmeklēšanai

Nākamais problēmjaucējums, kas apskatīts šajā rakstā, ir jautājums par procesā jaunatklātu apstākļu izmeklēšanu – par tā būtību.

Kā jau aprakstīts iepriekšējā sadaļā, gadījumā, ja pieteikums par jaunatklātiem apstākļiem atbilst formālajām prasībām, kas ir noteiktas Kriminālprocesa likuma 657. panta trešajā daļā, atbilstoši Kriminālprocesa likuma 657. panta piektajai daļai ir pieņemams lēmums rezolūcijas veidā par procesa uzsākšanu jaunatklātu apstākļu izmeklēšanai, un veicama izmeklēšana, ievērojot Kriminālprocesa likuma noteikumus par pirmstiesas kriminālprocesu.

Tai pašā laikā Kriminālprocesa likuma 62. nodaļā, kurā ir reglamentēta kriminālprocesa atjaunošana sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem, nav definēts, kādi tieši apstākļi ir noskaidrojami procesā jaunatklātu apstākļu izmeklēšanai. Minētais apstākļi atsevišķos gadījumos radīja problēmas praksē, kad prokurori faktiski neveica jaunatklātu apstākļu izmeklēšanu, bet aprobežojās vienīgi ar pieteikumā par jaunatklātiem apstākļiem ietvertu ziņu izvērtēšanu bez papildu izmeklēšanas darbībām. Aprakstītā likuma prasībām neatbilstoša rīcība liedza Augstākajai tiesai pieņemt lēmumu lietā sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem pēc būtības.

Šāda problēma tika konstatēta, izskatot pieteikumus par kriminālprocesa Nr. 1089136002 atjaunošanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem Augstākajā tiesā. Proti, minētajā lietā tika konstatēts, ka prokurors, konstatējot likumā norādīto iemeslu un pamatu procesa uzsākšanai jaunatklātu apstākļu izmeklēšanai, nav rīkojies atbilstoši Kriminālprocesa likuma 657. panta piektās daļas prasībām, proti, nav pieņēmis lēmumu par procesa uzsākšanu jaunatklātu apstākļu izmeklēšanai un nav veicis šādu izmeklēšanu. Arī lēmumu par pieteikumu noraidīšanu

¹¹ Satversmes tiesas 29.04.2016. spriedums lietā Nr. 2015-19-01, 16.3. p.

prokurors pretēji Kriminālprocesa likuma 657. panta septītās daļas prasībām pieņēmis bez jaunatklāto apstākļu izmeklēšanas.

Izskatot minēto lietu, 2018. gada 20. jūnijā Augstākā tiesa pieņēmusi lēmumu, no kura izriet vairāki secinājumi, kas ir būtiski pareizai izpratnei par procesu jaunatklātu apstākļu izmeklēšanai, proti:

- izdarīt secinājumus par to, vai pieteikumā norādītie apstākļi atzīstami par jaunatklātiem apstākļiem, un pieņemt lēmumu par lietas nodošanu izskatīšanai Augstākajai tiesai vai Ģenerālprokuratūrai vai par pieteikuma noraidīšanu prokurors var vienīgi pēc jaunatklāto apstākļu izmeklēšanas beigām;
- veicot procesu jaunatklātu apstākļu izmeklēšanai, ir jānoskaidro vairāki lietas taisnīgai izlemšanai būtiski jautājumi, tostarp jautājums par to, vai pieteikumā norādītie apstākļi pastāv un ir ticami, kā arī jautājums par to, vai šie apstākļi ir būtiski un kāda varētu būt to ietekme uz spēkā stājušos nolēmumu kriminālprocesā;
- process jaunatklātu apstākļu izmeklēšanai pirms materiālu iesniegšanas tiesā ir vajadzīgs arī tādēļ, lai tiesai neveidotos vienas puses viedoklim atbilstošs priekšstats par izlemjamo jautājumu.¹²

Tādējādi Augstākā tiesa ir paskaidrojusi, kādi tieši apstākļi ir noskaidrojami procesā jaunatklātu apstākļu izmeklēšanai. Tāpat no minētā Augstākās tiesas lēmuma izsecināma Augstākās tiesas loma, izskatot lietas sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem. Proti, no procesuālo funkciju nodalīšanas principa, kas ir nostiprināts Kriminālprocesa likuma 17. pantā, izriet, ka tiesai ir vienīgi tiesas spriešanas funkcija, un tiesai pašai pēc savas iniciatīvas nav jānodarbojas ar izmeklēšanu, tai skaitā lietās sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem. Tādējādi process jaunatklātu apstākļu izmeklēšanai faktiski ir vienīgais procesuālais mehānisms, kā tiesa var iegūt ziņas, lai pārliecinātos, vai pieteikumā norādītie apstākļi ir atzīstami par jaunatklātiem apstākļiem. Respektīvi, Augstākā tiesa pati izmeklēšanu neveic, bet izvērtē pieteikumu un tiesneša vai prokurora lēmumu, kā arī krimināllietu un materiālus, kas iegūti, izmeklējot jaunatklātos apstākļus.

Pēc autora domām, minētajā Augstākās tiesas lēmumā paustās atziņas ir būtiski ievērot arī rajona (pilsētas) tiesām, izskatot sūdzības par prokuroru lēmumiem saistībā ar pieteikumu par jaunatklātiem apstākļiem noraidīšanu. Gadījumā, ja rajona (pilsētas) tiesa konstatē, ka prokurors faktiski nav veicis jaunatklātu apstākļu izmeklēšanu, tiesai ir jāpieņem lēmums par lietas nosūtīšanu prokuratūrai, lai veiktu procesu jaunatklātu apstākļu izmeklēšanai, pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 1. pantu par Kriminālprocesa likuma mērķi, 15. pantu par tiesībām uz taisnīgu tiesu un 17. pantu par procesuālo funkciju nodalīšanu, pat neņemot vērā to, ka šāds lēmuma veids nav paredzēts Kriminālprocesa likuma 657. panta astotajā daļā. Identiski ir jārikojas arī amatā augstākam prokuroram, ja tiek izskatīta sūdzība par prokurora lēmumu saistībā ar pieteikuma par jaunatklātiem apstākļiem noraidīšanu lietā, kurā personai bija piemērots prokurora priekšraksts par sodu.

¹² Augstākās tiesas 20.06.2018. lēmums lietā SKK-J-133/2018.

3. Procesuālā kārtība, ja kriminālprocess atjaunots sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem

Nākamais problēmjaudājums, kas apskatīts šajā rakstā, ir jautājums par procesuālo kārtību, ja kriminālprocess atjaunots sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem.

Kriminālprocesa likuma 661. panta pirmajā daļā ir noteikts, ka pēc kriminālprocesa atjaunošanas sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem pirmstiesas process, lietas izskatīšana, kā arī tiesas nolēmuma pārsūdzēšana notiek vispārējā kārtībā.

Vairumā gadījumu minētās normas piemērošana praksē nerada problēmas. Taču problēmas var rasties gadījumā, ja sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem tiek atjaunots sevišķs process, piemēram, process par noziedzīgi iegūtu mantu.

Piemēram, Augstākā tiesa, izskatot lietu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem (Satversmes tiesas atzinumu par tādas tiesību normas vai tās interpretācijas neatbilstību Satversmei, uz kuras pamata spēkā stājies nolēmums), 2018. gada 19. martā nolēma atcelt Rīgas apgabaltiesas 2016. gada 4. janvāra lēmumu un Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2015. gada 8. jūnija lēmumu procesā par noziedzīgi iegūtu mantu, kas tika izdalīts no krimināllietas Nr. 16870001410, pilnībā atjaunot procesu par noziedzīgi iegūtu mantu un nosūtīt lietu jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesā.¹³

Pēc minētā Augstākās tiesas lēmuma pieņemšanas ir izveidojusies netipiska situācija, proti, krimināllietā Nr. 16870001410, no kuras savulaik tika izdalīts minētais process par noziedzīgi iegūtu mantu, 2017. gada 20. jūnijā tika saņemta Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesā izskatīšanai pēc būtības, bet 2018. gada 19. janvārī minētajā krimināllietā notika pirmā tiesas sēde. Respektīvi, uz Augstākās tiesas lēmuma pieņemšanas dienu kriminālprocess Nr. 16870001410 vairs neatradās pirmstiesas kriminālprocesa stadijā, bet atradās iztiesāšanas stadijā.

Kriminālprocesa likuma 626. pants noteic, ka procesa virzītājam ir tiesības **pirmstiesas kriminālprocesā** radušos mantisko jautājumu savlaicīgas atrisināšanas un procesa ekonomijas interesēs izdalīt no krimināllietas materiālus par noziedzīgi iegūtu mantu un uzsākt procesu, ja pastāv minētajā normā noteiktie nosacījumi, no kuriem viens ir fakta konstatēšana, ka objektīvu iemeslu dēļ **krimināllietas nodošana tiesai tuvākajā laikā (saprātīgā laika posmā) nav iespējama vai tas var radīt būtiskus neattaisnotus izdevumus**. Respektīvi, no Kriminālprocesa likuma 626. panta nepārprotami izriet, ka procesu par noziedzīgi iegūtu mantu ir iespējams uzsākt un skatīt vienīgi pirmstiesas kriminālprocesa laikā. Šāds secinājums izriet arī no tiesu prakses – kā atzinusi Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija citā lietā, Kriminālprocesa likuma 626. pantā ir norādīti procesa par noziedzīgi iegūtu mantu uzsākšanas iemesli, pie tam, lai uzsāktu un skatītu procesu par noziedzīgi iegūtu mantu, ir jābūt šā panta abos punktos norādītajiem iemesliem.¹⁴ Kriminālprocesa likuma 626. pantā norādītajiem nosacījumiem attiecībā uz procesa par noziedzīgi iegūtu mantu uzsākšanas iemesliem ir jābūt spēkā, ne tikai uzsākot procesu par noziedzīgi iegūtu mantu, bet visu minētā procesa norisi līdz gala nolēmuma pieņemšanai.¹⁵ Ievērojot to, ka konkrētajā

¹³ Augstākās tiesas 19.03.2018. lēmums lietā SKK-J-43/2018.

¹⁴ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietas tiesas kolēģijas 16.02.2017. lēmums procesā par noziedzīgi iegūtu mantu, kas tika izdalīts no krimināllietas Nr. 11518005713 (lietvedības Nr. KA04-0430-17/22). Nepublicēts materiāls.

¹⁵ Ibid.

gadījumā krimināllieta, no kuras tika izdalīts process par noziedzīgi iegūtu mantu, tika nodota tiesai izskatīšanai pēc būtības, pirms apelācijas instances tiesa uzsāka skatīt sūdzību par pirmās instances tiesas lēmumu procesā par noziedzīgi iegūtu mantu, un apelācijas instances tiesa nolēma izbeigt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu, jo “tiesas kolēģija uzskat[īja], ka ir zudis ne tikai Kriminālprocesa likuma 626. panta 2. punktā norādītais apstākļi, bet arī zudusi procesa par noziedzīgi iegūtu mantu jēga, jo mantisko jautājumu objektīvi var atrisināt, izskatot pamata kriminālprocesu pēc būtības, līdz ar to, process par noziedzīgi iegūtu mantu izbeidzams”.¹⁶

No minētā izriet, ka ir iespējamas situācijas, kad pēc procesa par noziedzīgi iegūtu mantu atjaunošanas sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem šo procesu vairs procesuāli nav iespējams izskatīt no jauna tāpēc, ka krimināllieta, no kuras tika izdalīts process par noziedzīgi iegūtu mantu, jau ir nodota tiesai izskatīšanai pēc būtības.

Kaut arī Kriminālprocesa likumā nav paredzēts šādas situācijas risinājums, pēc autora domām, Augstākajai tiesai, lemjot par procesa par noziedzīgi iegūtu mantu atjaunošanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem, ir jāizvērtē, vai, atjaunojot procesu par noziedzīgi iegūtu mantu, to būs iespējams izskatīt no jauna. Ja šāda iespēja procesuālo iemeslu dēļ nepastāv, tad procesa par noziedzīgi iegūtu mantu atjaunošanas gadījumā šāds process būtu vienlaicīgi izbeidzams, nenosūtot to jaunai izskatīšanai attiecīgās instances tiesai, bet attiecīgi ļaujot atrisināt mantisko jautājumu, izskatot pamata kriminālprocesu pēc būtības.

4. Nolēmumu izpildes apturēšana

Pēdējais problēmjautājums, kas apskatīts šajā rakstā, ir jautājums par nolēmumu izpildes apturēšanu.

Veicot Kriminālprocesa likuma 62. nodaļas (kas reglamentē kriminālprocesa atjaunošanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem) un Kriminālprocesa likuma 63. nodaļas (kas reglamentē spēkā esošo nolēmumu jaunu izskatīšanu sakarā ar materiālo vai procesuālo likuma normu būtisku pārkāpumu) normu savstarpējo analīzi, autors konstatēja, ka Kriminālprocesa likuma 62. nodaļā atšķirībā no Kriminālprocesa likuma 63. nodaļas nav reglamentēta iespēja atlikt vai apturēt sprieduma vai lēmuma izpildi līdz tā jaunai izskatīšanai.

Proti, Kriminālprocesa likuma 669. pantā ir noteikts: ja Augstākā tiesa pieņēmusi izskatīšanai pieteikumu vai protestu, tā var atlikt vai apturēt sprieduma vai lēmuma izpildi līdz tā jaunai izskatīšanai. Savukārt Kriminālprocesa likuma 62. nodaļā šāda iespēja nav paredzēta.

Autors nesaskata objektīvu pamatojumu, kāpēc likumdevējs nav paredzējis iespēju atlikt vai apturēt sprieduma vai lēmuma izpildi līdz tā jaunai izskatīšanai lietās sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem.

Satversmes 91. panta 1. teikums noteic, ka visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Vienlīdzība likuma un tiesas priekšā ir galvenais

---

¹⁶ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietas tiesas kolēģijas 16.02.2017. lēmums procesā par noziedzīgi iegūtu mantu, kas tika izdalīts no krimināllietas Nr. 11518005713 (lietvedības Nr. KA04-0430-17/22). Nepublicēts materiāls.

vienlīdzības principa elements.¹⁷ Vienlīdzības princips nozīmē, ka vienādos faktiskajos un tiesiskajos apstākļos izturēšanās veidam ir jābūt vienādam, savukārt atšķirīgos apstākļos izturēšanās veidam ir jābūt atšķirīgam.¹⁸ Šādi tiesiskās vienlīdzības principu izprot gan Eiropas Savienības Tiesa,¹⁹ gan Eiropas Cilvēktiesību tiesa.²⁰ Vienlīdzības princips liedz valsts institūcijām izdot tādas normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.²¹ Tādējādi vienlīdzības principa subjekts var prasīt no valsts, lai tas pret viņu izturas kā pret “trešo personu” – attiecīgās citas tiesību normas materiālā regulējuma objektu.²²

Pēc autora domām, gan procesā, kas notiek Kriminālprocesa likuma 62. nodaļas kārtībā, gan procesā, kas notiek Kriminālprocesa likuma 63. nodaļas kārtībā, personas atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, jo abās salīdzināmās situācijās tiek lemts jautājums par to, vai spēkā stāties nolēmums ir pareizs un vai to iespējams atcelt. Protī, abos procesos ir iespējama situācija, kad, piemēram, jaunatklātie apstākļi vai kriminālprocesā pieļautie materiālo vai procesuālo likuma normu būtiski pārkāpumi norāda uz personas nepamatotu notiesāšanu. Ievērojot minēto, autora ieskatā likumdevējam būtu jāapsver iespēja pilnveidot regulējumu un paredzēt sprieduma vai lēmuma izpildes atlikšanas vai apturēšanas iespēju līdz tā jaunai izskatīšanai arī procesos sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem, tādējādi nodrošinot vienlīdzības principa ievērošanu.

Secinājumi

1. Prokurors, kurš kriminālprocesā veicis izmeklēšanas darbības, izmeklēšanas uzraudzību, kriminālvajāšanu vai uzturējis valsts apsūdzību, jau ir sniedzis vērtējumu un paudis viedokli arī par apsūdzības pamatotību. Tāpēc viņš nedrīkst izlemt jautājumu par šā kriminālprocesa atjaunošanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem, jo šāda kārtība rada pamatotas šaubas par prokurora neitralitāti.
2. Iestājoties Kriminālprocesa likumā noteiktajiem nosacījumiem, prokuroram ir pienākums veikt procesu jaunatklātu apstākļu izmeklēšanai, kurā ir jānoskaidro vairāki lietas taisnīgai izlemšanai būtiski jautājumi, tostarp jautājums par to, vai pieteikumā norādītie apstākļi pastāv un ir ticami, kā arī jautājums par to, vai šie apstākļi ir būtiski un kāda varētu būt to ietekme uz spēkā stājušos nolēmumu kriminālprocesā. Prokurors nedrīkst pieņemt lēmumu, faktiski neveicot procesu jaunatklātu apstākļu izmeklēšanai.
3. Gadījumā, ja rajona (pilsētas) tiesa, izskatot sūdzību par prokurora lēmumu saistībā ar pieteikuma par jaunatklātiem apstākļiem noraidīšanu, konstatē, ka prokurors faktiski nav veicis jaunatklātu apstākļu izmeklēšanu, tiesai ir jāpieņem lēmums par lietas nosūtīšanu prokuratūrai, lai veiktu procesu jaunatklātu

¹⁷ Levits E. Latvijas Republikas Satversmes 91. panta komentārs. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 75. lpp.

¹⁸ Ibid., 89. lpp.

¹⁹ Sk., piemēram: EST 11.06.2011. spriedums lietā Nr. C-285/10, 29. punkts; EST 29.10.2009. spriedums lietā Nr. C-174/08, 44. p.; EST 10.04.2008. spriedums lietā Nr. C-309/06, 49. un 51. p.

²⁰ Sk., piemēram: ECT 21.06.2011. spriedums lietā Anatolij Ponomaryov and Vitaly Ponomaryov v. Bulgārija, para. 51; ECT 22.12.2009. spriedums lietā Sejdic and Finci v. Bosnia and Herzogovina, para. 42.

²¹ Satversmes tiesas 02.02.2010. sprieduma lietā Nr. 2009-46-01, 7. p.

²² Levits E. 2011, 75. lpp.

- apstākļu izmeklēšanai, pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 1. pantu par Kriminālprocesa likuma mērķi, 15. pantu par tiesībām uz taisnīgu tiesu un 17. pantu par procesuālo funkciju nodalīšanu, pat neņemot vērā to, ka šāds lēmuma veids nav paredzēts Kriminālprocesa likuma 657. panta astotajā daļā.
4. Identiski ir jārikojas arī amatā augstākam prokuroram, ja tiek izskatīta sūdzība par prokurora lēmumu saistībā ar pieteikuma par jaunatklātiem apstākļiem noraidīšanu lietā, kurā personai bija piemērots prokurora priekšraksts par sodu.
  5. Ir iespējamās situācijas, kad pēc procesa par noziedzīgi iegūtu mantu atjaunošanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem šo procesu vairs procesuāli nav iespējams izskatīt no jauna tāpēc, ka krimināllieta, no kuras tika izdalīts process par noziedzīgi iegūtu mantu, jau ir nodota tiesai izskatīšanai pēc būtības.
  6. Pēc autora domām, Augstākajai tiesai, pieņemot lēmumu procesā par noziedzīgi iegūtu mantu atjaunošanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem, ir jāizvērtē, vai, atjaunojot procesu par noziedzīgi iegūtu mantu, to būs iespējams izskatīt no jauna. Ja šāda iespēja procesuālo iemeslu dēļ nepastāv, tad procesa par noziedzīgi iegūtu mantu atjaunošanas gadījumā šāds process būtu vienlaidīgi izbeidzams, nenosūtot to jaunai izskatīšanai attiecīgās instances tiesai, bet ļaujot atrisināt mantisko jautājumu, izskatot tiesai nodoto krimināllietu pēc būtības.
  7. Likumdevējam būtu jāapsver iespēja pilnveidot Kriminālprocesa likuma 62. nodaļā ietvertu regulējumu un paredzēt sprieduma vai lēmuma izpildes atlikšanas vai apturēšanas iespēju līdz tā jaunai izskatīšanai arī procesos sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem, līdzīgi, kā ir paredzēts Kriminālprocesa likuma 63. nodaļā, kas reglamentē spēkā esošo nolēmumu jaunu izskatīšanu sakarā ar materiālo vai procesuālo likuma normu būtisku pārkāpumu.